

De Otter in De Onlanden: ontwikkelingen in 2018

Wim van Boekel



**Rapport 2019.01
Stichting Natuurbelang De Onlanden**

colofon

Foto inzet titelblad: Otter in de Bolmert, foto: Theo Bus

Fotoverantwoording:

Foto blz. 4, Frans Kromme

Overige foto's: Wim van Boekel

© Stichting Natuurbelang De Onlanden 2019.

Dit rapport kwam tot stand in samenwerking met de beheereenheden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Groninger Landschap in De Onlanden.

Overnemen van gegevens uit deze uitgave is vrij, mits onder vermelding van de bron.

Overnemen van foto's is niet toegestaan zonder toestemming van de auteurs.

Alle contacten graag via wvanboekel@home.nl

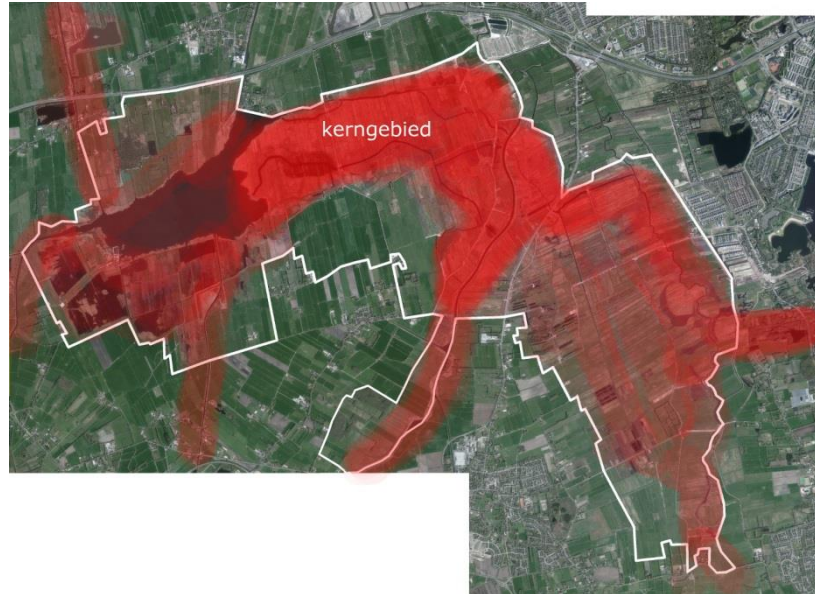
Wijze van citeren: *van Boekel, W. (2019). De Otter in De Onlanden: ontwikkelingen in 2018. Stichting Natuurbelang De Onlanden, Roderwolde, rapport 2019/01.*



Inleiding

Op het eerste gezicht was 2018 een stabiel jaar voor de otterpopulatie in De Onlanden. Ook dit jaar werden overal in en rondom het gebied spraints en andere sporen (etensresten, wissels) van Otters gevonden. Het aantal volwassen individuen bleef ook ongeveer gelijk en de verdeling van deze dieren over het gebied was als voorgaande jaren, namelijk relatief veel in de kern en minder in de randzones (zie Kaart 1). Ook het flinke aantal jongen dat geboren werd was 'business as usual'. Zo leek 2018, oppervlakkig gezien, een heel gewoon jaar voor de Otters in De Onlanden. Toch vielen, bij nadere beschouwing, een aantal zaken op.

Kaart 1: relatieve dichtheid van Otters in De Onlanden in 2018, globaal aangegeven d.m.v. de roodkleuring van het gebied, op basis van gegevens van camerabeelden en sporenvondsten. De witte lijn markeert de grens van De Onlanden.



Ontwikkelingen in De Onlanden in 2018

In de eerste plaats gaat het dan om de stabiliteit van de otterpopulatie. Hoewel, zoals hierboven gezegd, het aantal volwassen Otters min-of-meer gelijk bleef, bleek uit het DNA onderzoek in de winter van 2017/18 dat er opnieuw een behoorlijke verversing van de populatie was opgetreden. Slechts vier van de zeven individuen die geïdentificeerd konden worden bleken al meerdere jaren in De Onlanden te leven (zie tabel 1). De andere drie waren nieuwkomers of wellicht jongen uit eerdere jaren. Negen Otters die in eerdere jaren in De Onlanden geïdentificeerd werden zijn inmiddels verdwenen. Slechts van twee van deze dieren, een mannetje (NB264) en vrouwtje (NB633), is duidelijk dat ze buiten De Onlanden dood gereden zijn. De andere individuen zijn (nog) niet elders terug gevonden. Dat onder de drie nieuwkomers in De Onlanden twee mannetjes waren is in overeenstemming met de bevindingen in eerdere jaren. Het is bekend dat ottermannetjes veel rond zwerven, op zoek naar een eigen territorium. Het dominante mannetje NB351 dat al jaren de baas is in De Onlanden jaagt blijkbaar elke mogelijke concurrent op den duur weg. Net als voorgaande jaren werd het DNA van dit dominante mannetje vooral in het centrale deel van De Onlanden, rondom het Peizerdiep, gevonden en verbleven de nieuwe mannetjes in respectievelijk de omgeving van het Leekstermeer en in de Peizermaden.

Tabel 1: overzicht van de Otter-individueen in De Onlanden die gevonden zijn in het jaarlijkse DNA-onderzoek. (rood=vrouw, blauw=man, zwart=onbekend; tussen haakjes=niet gevonden in onderzoek, maar wel aanwezig)

2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18		
NB264	NB264†(A28)					
NB265	NB265	(NB265)	NB265	NB265		
			NB337			
	NB351	NB351	NB351	NB351		
	NB353					
	NB354					
		NB416				
		NB500				
		NB501	NB501	NB501		
		NB502				
		NB503	(NB503)	NB503		
			NB631			
			NB633	NB633†(A7 Leek)		
				NB642†(fuik Peizerdiep)		
				NB643†(roden)		
				NB644†(fuik Groote Diep)		
				NB645†(roden)		
				NB646		
				NB647		
				NB807		

De oudste bewoner van De Onlanden, vrouwtje NB265, was ook dit jaar weer langs het Eelderdiep te vinden. Daarnaast werden nog twee bekende en één nieuw vrouwtje geïdentificeerd in de DNA monsters. Het aantal van vier vrouwtjes is beslist een te lage schatting van het totaal aantal vrouwtjes dat in De Onlanden leefde in 2018. Hieronder zal duidelijk worden dat, op basis van het aantal vrouwtjes met jongen dat gezien werd, er zeker vijf geslachtsrijpe vrouwtjes in het gebied leefden. Waarschijnlijk struinden er daarnaast nog een aantal vrouwtjes zonder jongen rond. Het totaal aantal volwassen Otters in De Onlanden kan voor 2018 dan ook geschat worden op minstens drie mannen en zeven of meer vrouwtjes.

Jonge Otters in 2018

Ook het grote aantal jonge Otters dat dit jaar in De Onlanden geboren werd, was opvallend. De jongen werden allemaal vrijwel tegelijkertijd en relatief laat in het jaar geboren. De eerste jongen werden in september gezien, terwijl in 2017 de eerste vrouwtjes met jongen al begin augustus opdoken. In het centrale deel van De Onlanden verschenen dit jaar vrouwtjes met respectievelijk 1, 2 en 3 jongen. Meer oostelijk in het gebied werden vrouwtjes met respectievelijk 2 en (zeer uitzonderlijk) 4 jongen gefilmd. Binnen De Onlanden werden dus zeker 12 jongen geboren, maar wellicht waren er nog meer gezinnen aanwezig. Immers, lang niet alle moeders met jongen waren individueel te herkennen op de camerabeelden en deze familiegroepen kunnen per nacht flinke afstanden afleggen. Het bleef daardoor vaak onduidelijk of een vrouwtje met bijvoorbeeld drie jongen voor de ene camera dezelfde familie was als voor een camera een paar kilometer verderop. Uitsluitende waarnemingen (families tegelijkertijd in beeld bij verschillende camera's) kwamen helaas maar zelden voor. Daarnaast werden niet alle delen van het gebied goed genoeg gemonitord met de camera's.

De otterfamilie met vier jongen liet zich midden op de dag zien.



Otters in Noord-Drenthe en Groningen in 2018

De otterpopulatie in Drenthe groeide ook dit jaar weer verder. Het DNA onderzoek van de Wageningen Universiteit leverde 32 individuen op voor de hele provincie. Vorig jaar waren dat er 22. De groei leidde tot meer meldingen van Otters die gezien werden voor wildcamera's en door passanten. Ook werden op meer plekken jonge Otters gefilmd, zoals in het gebied rondom De Onlanden: het Paterswoldse Meer, het Friescheveen en de bovenlopen van het Peizerdiep. Dit is een teken dat deze gebieden steeds beter bezet raken door Otters. Jonge Otters werden ook op andere plekken in Drenthe, zoals het Drentse Aa gebied, gemeld.

In de provincie Groningen bleef een toename van de otterpopulatie schijnbaar nog uit. Dat hier slechts één Otter werd gevonden tijdens de laatste DNA bemonstering zal zeker ook te maken hebben met een gebrek aan waarnemers en verzamelaars van spraints. Het is onwaarschijnlijk dat de otterpopulatie in deze provincie beperkt is tot het ene mannetje dat in de grachten van de stad Groningen leeft, zoals de resultaten van het DNA onderzoek in het rapport van de WUR suggereren. In het Westerkwartier leven zeer waarschijnlijk meerdere Otters. De komende jaren wordt dit gebied nog geschikter als leefgebied door de aanleg van enkele waterbergings- en natuurgebieden.

Helaas leent het DNA onderzoek in de huidige vorm zich niet voor de gedetailleerde analyse die nodig is voor het aantonen van verwantschappen tussen de verschillende otter-individuen. Daardoor blijft onduidelijk waar de vele jongen blijven die jaarlijks in De Onlanden geboren worden en welke bijdrage zij leveren aan de groei van de Drentse (en hopelijk ook Groningse) populatie. Het valt echter te verwachten dat deze bijdrage groot is.

Verkeers- en andere slachtoffers

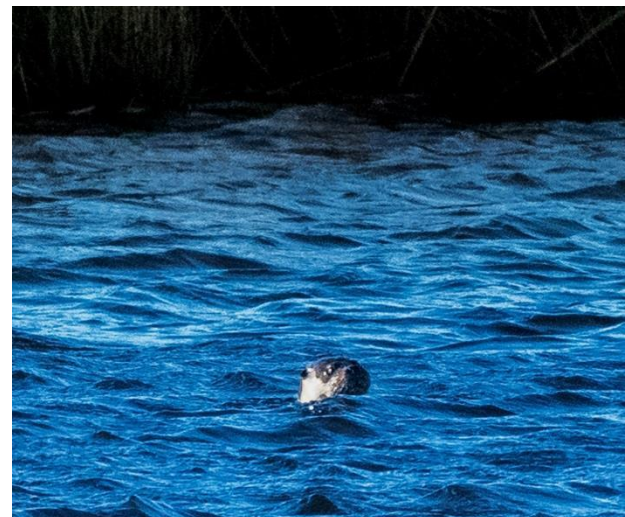
Gelukkig waren er in 2018 geen nieuwe verkeersslachtoffers te betreuren rondom De Onlanden. Wel kwam in het Hoendiep bij de Poffert opnieuw een jonge Otter in een fuik van de muskusrattenvangers terecht. De fuik was voorzien van de verplichte 'ottering', die bedoeld is om Otters tegen te houden. Voor jonge Otters blijkt deze ring van 9 cm in diameter toch nog te groot om ze tegen te houden. Waterschap Noorderzijlvest gaat daarom alle fuiken en schijnduikers in de omgeving van De Onlanden voorzien van een ring met een diameter van 7 cm.

DNA-onderzoek van de Otters die in 2017 rondom De Onlanden eindigden als verkeersslachtoffer leerde dat slechts één van deze dieren eerder in het gebied aangetroffen was. vrouwtje NB633 leefde in 2017 waarschijnlijk aan de noordkant van het Leekstermeer en werd op 3 juli van dat jaar dood gereden op de A7 bij Leek. Het vrouwtje NB645 dat in oktober samen met haar mannelijke jong NB643 bij Roden dood gereden werd was niet bekend uit De Onlanden. Mogelijk heeft dit vrouwtje in het gebied ten zuiden van het Leekstermeer (de Bolmert, Middelvennen) geleefd en is haar DNA daar niet bemonsterd. Twee van haar jongen ontsnapten aan het verkeersongeluk en verdwenen daarna. Het is echter waarschijnlijk dat het vrouwelijke dier NB642 dat in een fuik in het Peizerdiep verdronk één van deze jongen was (slechts klein verschil in DNA profiel). Het vrouwtje NB644, dat ongeveer tegelijkertijd in het Groote Diep verdronk, is waarschijnlijk geen jong van het verongelukte vrouwtje geweest.

Dagwaarnemingen van Otters in De Onlanden

Uiteraard leverde de grote otterpopulatie in De Onlanden gedurende het jaar weer aardige dagwaarnemingen van één of meerdere Otters op. Bezoekers aan het gebied konden in een paar gevallen langere tijd genieten van een voorbij zwemmende Otter, of zelfs otterfamilie, al bleef het ook vaak bij een korte glimp van een al snel onderduikend dier. Goede foto's van deze waarnemingen waren dan ook schaars. Ook voor de wildcamera's in het gebied verschenen zo nu en dan Otters bij daglicht.

Otter in zicht bij de Mijmerbank langs de Hooiweg bij Roderwolde, 19-11-2018



Discussie

Hierboven is al opgemerkt dat de monitoring van de Otters in De Onlanden via wildcamera's en DNA onderzoek slechts een globaal beeld kan geven van de totale populatie die hier leeft. Met name uit het gebied ten zuiden en westen van het Leekstermeer komen weinig gegevens en ook hebben zowel de wildcamera's als het DNA onderzoek beperkingen. Het herkennen van individuen die voor de camera's verschijnen is in de meeste gevallen onmogelijk door gebrek aan onderscheidende kenmerken. Waarschijnlijk leidt dit tot onderschatting van het werkelijke aantal Otters dat voor de camera's verschijnt. Het DNA onderzoek levert in De Onlanden slechts bij 40% van de verzamelde spraints een bruikbaar DNA profiel op. Daardoor worden zeer waarschijnlijk een aantal volwassen individuen gemist. Het lage percentage bruikbare spraints wordt mogelijk veroorzaakt door het grote aantal jonge dieren, die uiteraard ook veel spraints

produceren. Deze spraints bevatten echter meestal geen bruikbare hoeveelheden DNA. Het beperkte aantal spraintmonsters dat per jaar verzameld kan worden (slechts 40 monsterpotjes voor het 3000 ha grote gebied) maakt de kans groot dat een flink deel van de monsters bestaat uit deze onbruikbare spraints van jongen. Door bij het bemonsteren van de spraints de focus vooral te leggen op de zogenaamde 'jellies' (spraints die voornamelijk bestaan uit geleïchtig materiaal uit de darmen van de Otter) zou meer materiaal van volwassen dieren bemachtigd kunnen worden. Jongen produceren namelijk geen jellies, maar ook vrouwtjes doen dit maar weinig. De kans dat daardoor veel vrouwtjes in het gebied gemist worden blijft ook dan dus aanwezig. Een beter (volledig) beeld van de otterpopulatie in De Onlanden zal dan ook alleen verkregen kunnen worden door (veel) meer spraintmonsters te verzamelen en te analyseren, maar dat laat het budget dat de Wageningen Universiteit krijgt voor dit onderzoek helaas niet toe.

De Ottergroep

Zonder een aantal 'spoorneuzen' in en rond De Onlanden zou het niet mogelijk zijn om de Otters in dit gebied goed te volgen. Stichting Natuurbelang De Onlanden is dan ook dankbaar voor de hulp die ze gekregen heeft en nog steeds krijgt bij het verzamelen van de gegevens die in dit rapport zijn verwerkt. De volgende personen hebben daaraan bijgedragen (in alfabetische volgorde):

Jaap de Boer (beheerder Het Elsburger Onland)
Theo Bus (vrijwilliger Staatsbosbeheer)
Lex Duif (vrijwilliger Staatsbosbeheer)
Alwin Hut (beheermedewerker Het Groninger Landschap)
Hilco Jansma (natuurfilmer)
Luit de Jong (muskusrattenvanger waterschap Noorderzijlvest)
Hendrik Koops (muskusrattenvanger waterschap Noorderzijlvest)
Frank Kruk (vrijwilliger Het Elsburger Onland)
René Oosterhuis (rayonbeheerder Het Groninger Landschap)
Tonnie Sterken (vrijwilliger Staatsbosbeheer en
Natuurmonumenten)

Daarnaast willen we **Loek Kuiters** van de Wageningen Universiteit bedanken voor de vele informatie die we kregen over de resultaten van de DNA analyses van de Otters in De Onlanden en omgeving. **Frederik Janse, Geertje en Rianne Niemeijer, Frans Kromme** en **Harry Boerema** gaven zichtwaarnemingen van Otters in De Onlanden door.

Meer informatie over het **monitoringsprogramma Otters** van de Wageningen Universiteit en de gepubliceerde rapporten hiervan zijn te vinden via:
<https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksinstituten/Environmental-Research/show-wenr/Monitor-Otter-2.htm>

Video materiaal:

Het aantal films van de Otters in en rond De Onlanden, op het Youtube-kanaal van stichting Natuurbelang De Onlanden, groeit elk jaar. Hieronder staat een selectie van de meest recente beelden en de leukste video's uit eerdere jaren:

Otter gezin bij de visvangst: <https://www.youtube.com/watch?v=9sd39yTZDVA&t=30s>

Vijf Otters in beeld: <https://www.youtube.com/watch?v=pjxfqevRKI>

Jonge Otters 2018: <https://www.youtube.com/watch?v=tcIN-zTOWAE&t=18s>

Otter met opmerkelijke prooi: https://www.youtube.com/watch?v=MB6zBC_aD58

Knokpartij van Otters: <https://www.youtube.com/watch?v=aP2XsqXnEr0>

Otter overdag in beeld: <https://www.youtube.com/watch?v=dfrBstY4AoA&t=10s>

Spelende jonge Otters: <https://www.youtube.com/watch?v=Ss7oxC6nzaQ>

Moeder Otter doet middagdutje: https://www.youtube.com/watch?v=ONp8z-DMz_A

Otter jaagt op vis onder brug: <https://www.youtube.com/watch?v=4qXq8rdDOH4&t=3s>